

Wirtualne zabezpieczenie kredytu? Zabezpieczenia na dobrach cyfrowych

Czy można użyć konto na Facebooku jako zabezpieczenie umowy kredytu? Pytanie to jeszcze kilka lat temu zdawało się być niepoważne, dziś jednak wywołuje wiele wątpliwości. Dobra cyfrowe stały się istotną częścią światowej gospodarki. Wartość rynkowa niektórych dóbr cyfrowych przewyższa nawet wartość niektórych dóbr rzeczywistego (w tym nieruchomości). Jednakże, współczesne systemy prawne nie pozwalają na pełne wykorzystanie dóbr cyfrowych jako zabezpieczenia. Nie są one chronione jak rzeczy materialne, a nawet jeśli, to nie jest możliwe ich „faktyczne wydanie” w ramach klasycznego zastawu. Ta niepewność prawna przekłada się na akcje kredytowe. Żadna instytucja finansowa nie zdecyduje się na zabezpieczenie kredytu dobrami cyfrowymi, jeżeli nie będzie pewna, że będzie mogła się z nich zaspokoić. Taki stan rzeczy może doprowadzić do wielu niebezpieczeństw. Dobra cyfrowe będą wykorzystywane jako zabezpieczenia w nieformalny sposób, co rodzi ryzyko pokrzywdzenia dysponentów tych dóbr cyfrowych czy powstania różnych spekulacji na rynku (jak np. ta wiążąca się z hipotekami na nieruchomościach, która doprowadziła do światowego kryzysu gospodarczego w 2008 r.).

Opisywany problem został dostrzeżony przez niektórych ustawodawców krajowych (np. w prawie serbskim, gdzie w 2019 r. weszła w życie ustawa o dobrach cyfrowych regulująca m.in. regulację zastawu), czy przez europejskie środowiska prawnicze (np. w 2022 r. Europejski Instytut Prawa opublikował ustawę modelową określającą, jakie jest prawo właściwe dla umów ustanawiających zabezpieczenia na dobrach cyfrowych). Temat nie został jednak dostarczony wyczerpany, a proponowany projekt ma za zadanie przyczynić się do uzupełnienia tej luki.

Przedmiotem projektu będzie ustalenie, czy dobra cyfrowe mogą być wykorzystane jako wirtualne zabezpieczenie kredytu. Problem ten dotyczy fundamentów europejskiego prawa rzeczowego. Dotychczasowe reguły i wartości właściwe dla praw zastawniczych zostaną odniesione do tych właściwych dla środowiska wirtualnego. Zadaniem projektu jest pogodzenie tych dwóch – jak się wydaje – zgoła odmiennych światów.

Badania zostaną przeprowadzone z perspektywy prawnoporównawczej i historycznej. Regulacje państw europejskich w zakresie praw zastawniczych bywają zróżnicowane. Porównanie różnorodnych rozwiązań akceptowanych w krajowych porządkach pozwoli na uzyskanie szerokiego wachlarza postaci zabezpieczeń (np. przewłaszczenie na zabezpieczenie; zastaw na zbiorze rzeczy o zmiennym składzie). Co więcej, skoro problematyka świata cyfrowego wymaga zbudowania regulacji prawnych od podstaw, niezbędny jest powrót do korzeni europejskiego prawa prywatnego. Obecna postać praw zastawniczych wynika z długoletniego procesu rozwojowego. W toku tego procesu wiele postaci zabezpieczeń zostało porzuconych czy też nie odgrywa obecnie doniosłej roli jak wcześniej (np. zastaw antychretyczny, zastaw gordiański). Nie jest jednak wykluczone, że mogą się przeżyć renesans w kontekście dóbr cyfrowych. Te dwie perspektywy pozwolą na opracowanie optymalnego modelu zabezpieczeń na dobrach cyfrowych.

W toku badań zostaną poddane analizie problemy prawne takie jak: jakie dobra cyfrowe mogą być objęte zabezpieczeniami? Jakie zabezpieczenia są najbardziej efektywne z perspektywy dóbr cyfrowych? W jaki sposób ma być ustanowione zabezpieczenia na dobrach cyfrowych (faktyczne „wydanie” dobra cyfrowego czy wpis zabezpieczenia do publicznego rejestru)? W jaki sposób zabezpieczenie na dobrach cyfrowych ma być egzekwowane (czy tryb sądowej egzekucji ma jeszcze znaczenie, czy konieczne jest wyróżnienie przypadków pozasądowego zaspokojenia)? Jakie należy zastosować prawo właściwe oraz jaką jurysdykcję do powstania, skutków oraz wykonywania zabezpieczenia na dobrach cyfrowych?

Zasadniczym wynikiem planowanych badań będzie opracowanie optymalnego modelu reguł dotyczących zabezpieczeń na dobrach cyfrowych. Przyczyni się to w znacznym stopniu do rozwoju doktryny prawa prywatnego i może zainicjować dalszą dyskusję na temat tego, jak prawo powinno reagować na rozwój technologiczny. Wyniki badań mogą stanowić inspirację dla ustawodawców i służyć jako materiał źródłowy w procesie wprowadzania nowych lub reinterpretacji obecnych przepisów dotyczących prawa zabezpieczeń.